

Eesti Looduseuurijate Seltsi 2025. aasta aruanne

1853. aastal asutatud Eesti Looduseuurijate Selts (ELUS või LUS) on Baltimaade vanim pidevalt tegutsenud teaduslik selts. LUSi põhiülesandeks on kaasa aidata Eesti looduse uurimisele ja kaitsmisele. Oma eesmärgi täitmiseks koondab selts loodusteadlasi ja -huvilisi, korraldab regulaarseid koosolekuid ning toetab allüksuste tööd.

2025. aastal peeti LUSis kümme **üldkoosolekut** koos ettekannetega. 18. detsembril peeti seltsi 1400. üldkoosolek, mis märgib seltsi järjepidevat tegutsemist alates 19. sajandist. Sedavõrd suure järjekorranumbriga üldkoosolek on haruldane ka rahvusvahelises võrdluses, peegeldades Eesti teadlaskonna püsivat pühendumust looduse uurimisele, dokumenteerimisele ja hoidmisele ja on oluline verstapost nii seltsi enda kui ka kogu Eesti teadusajaloo jaoks.

Looduseuurijate seltsi liikmed 1400. üldkoosolekul. Foto: Urmas Kõljalg

2-4. mail toimus Kauksis **42. Looduseuurijate päev**, mille raames pandi kirja lendorava elupaikades vaadeldud liike. Osalejad jagunesid viieks rühmaks ning registreerisid ühe päeva jooksul 90 erinevat liiki kottseeni (nende hulka kuulub ka enamus samblikke), 32 liiki kandseeni, 83 liiki soontaimi, 10 liiki sambलाई

ja 61 liiki lindusid. 16. oktoobril toimus LUSi sektsioonijuhtide kohtumine, kus vahetati infot ja arutati järgmise looduseuurijate päeva toimumist.

LUS veab eest akadeemiliste seltside kooskäimist ning 26. novembril toimus Tartus Vilde Galeriisaalis akadeemiliste seltside ümarlaud. Täiendati teadusseltside arendamise juhendit ning arutleti teadusseltside rahastamisega seonduvaid küsimusi.

2025. aastal teostasid LUSi eksperdid mitmeid riiklikke eluslooduse seireid, millele lisandusid inventuurid erinevatel kaitse- ja hoiualadel, nt kaitstavate taimeliikide inventuur Vormsi saarel. LUSi erialaraamatukogu on lugejatele avatud ning LUSi saali on oodatud kasutama ka teised akadeemilised seltsid.

2025. aastal asutati Eesti eDNA Selts, mis võeti vastu LUSi koosseisu. Eesti eDNA seltsi juhataja ja Tartu Ülikooli mükoriisauuringute professor Leho Tedersoo tõdes, et tegemist on olulise sammuga teaduspõhise tuleviku suunas. „Keskkonna DNA proovide kogumine on mitteinvasiivne ja võimaldab ülemaailmseid seireid teha ökosüsteeme häirimata,” ütles ta. LUSi koosseisu kuuluvate erialaseltside ja -ühingute tegevusi 2025. aastal on kirjeldatud allpool.

Eesti botaanikaühingus oli 2025. aastal 127 liiget ja tegevus oli aktiivne. Keskmiselt osales igas ettevõtmises paarkümmend kuni kolmkümmend huvilist. 5. märtsil külastasime Tallinna Botaanikaaeda, kus tutvusime vastrenoveeritud külastuskeskuse, talveaia, herbariumi ja teaduslaboriga. 6. aprillil toimus Oecologicumis kivisammalde töötuba Nele Ingerpuu, Kai Vellaku ja Tiiu Kupperi juhendamisel. Osalejad said määrata liike mikroskoobi all ja vaadelda samblanäitust.

11. aprillil tähistasime Viktor Masingu 100. sünniaastapäevale pühendatud seminaripäeva, näituse ja lavastusega Oecologicumis. Päev algas mälestushetkega haua ja lõppes tudengiteatri etendusega „Reis mandri teise serva“. 6. mail käis botaanikaühingu juhatus Läti rahvuslikus botaanikaaias Salaspilsis, kus kohtuti Läti botaanikaühingu esindajatega ja arutati koostöövõimalusi. 22. mail toimus traditsiooniline kevadine botaaniline jalutuskäik Raadi kalmistul, kus täideti liigiloend 76 liigiga. Samuti külastati tuntud botaanikute haudu.

7.–8. juunil korraldati samblasõprade kevadmatk Lahemaa idaosa metsadesse, kus osales 27 huvilist. 28.–30. juulil toimus suvine taimeretk Lääne-Eestisse, kus osales rekordiliselt 36 taimehuvilist, sealhulgas 7 tudengit. Ööbiti Laelatu bioloogiajaamas ja uudistati Nätsi-Võlla raba, Laelatu ja Karuse puisniite, Kesselaidu ja Kunila metsa.

Botaanikaühingu taimeretkelised Laelatu bioloogiajaamas. Foto: Ain Piir

4. septembril tutvusime Tartu Ülikooli botaanikaaias kodumaiste ja eksootiliste sooneostaimedega, mida tutvustas vanemaednik Sten Mander. 20. novembril külastasime Eesti Maaülikooli, kus tutvustati botaanilisi kogusid, sealhulgas Karl Ernst von Baeri herbaariumi ja Russowi ning Giergensohni samblakogusid. Detsembri lõppu märgib traditsiooniline samblasõprade kogunemine. Botaanikaühingu juhatuses jätkavad Meelis Pärtel (esimees), Kai Vellak, Silvia Pihu, Toomas Kukk, Jaak Pärtel, Tiiu Kupper ja Ene Kook. Liikmetega peetakse ühendust e-kirja loendi abil. Tegevust tutvustatakse laiemale avalikkusele ka Facebooki kaudu: <https://www.facebook.com/botaanikayhing>.

Botaanika terminoloogia komisjon pidas 2025. aastal viis koosolekut, neist neli kevadhooajal ja ühe sügisel. Nimede andmebaasi lisandus 329 rida ning muudeti või täiendati 1024 andmebaasi rida. Aasta lõpuks on nimede andmebaasis ridu 23181, sealhulgas liike, perekondi, sugukondi kui ka liigist madalamaid taksoneid. Jätkati nimede ja terminite lisamist Ekilexi andmebaasi, lisaks nimekomisjoni praegusele kodulehele taimenimed.ut.ee. Eesti terminoloogiatöö juhtkomitee toetas botaanika terminoloogia komisjoni tegevust tänavu 3500 euroga.

Mükoloogiaühing korraldas 2025. aastal tegevusi oma liikmete harimiseks ja Eesti seente uurimiseks ning tutvustamiseks. Seenehooaeg algas matkaga 29. märtsil Kavilda orus Tartumaal, kus 12 osalejat tuvastasid 68 seeneliiki. Tavapärased seenelaagrid korraldati Lääne-Virumaal Kunda kandis, kevadine 26.-27. aprillil (osalejaid 15 inimest, leitud seeneliike 118) ja sügisene 26.-28. septembril (osalejaid 30 ja liike 277). 15. veebruaril viis Tšehhi külalisdoktorant Aleš Jirsa läbi töötoa lehternahkiselistest mikroskopeerimisest ning

24. mail juhendas Piret Lõhmus jalgsamblike ja varjusamblike mikrotöötuba. Sügisel korraldasid ühingu liikmed mitmeid seenenäituseid ja juhatasid retki ning töötubasid üle Eesti. Osaleti looduskaitsele oluliste seeneliikide viljakehade kogumisel Euroopa mükoloogide ühisprojekti FunDive.

6. detsembril tõi aastakoosolek Actiones Tartusse kokku 30 inimest, et pidada ettekandeid, võtta kokku seeneaasta ja arutada uue aasta plaane ning 27. Põhjamaade mükoloogide kongressi korraldamist Eestis. Nüüdseks on mükoloogiaühingu nimekirjas liikmeid 59, koos 2025. a liitujatega. Põhiline infokanal on e-kirjade loend. Juhatusse kuuluvad Kadri Pärtel, Ave Suija ja Anne-Liia Maido.

Sügisese seenelaagris osalejad Uljastel, 27. septembril 2025. Foto: Veiko Kastanje

Eesti Terioloogia Selts (ETS) viis 2025. aastal läbi traditsioonilised Sügiskooli ja kevadkoosoleku, kus peeti ettekandeid ja arutati imetajatega seotud päevakajalisi probleeme. Lisaks vedas ETS tänavu ka looduseuurijate päeva korraldamist. Muude teemade hulgas oli terioloogia selts 2025. aastal kaasatud imetajate kaitsekategooriate revideerimisel, konsulteeris loomade märgistamise regulatsiooni muutmist (vajab LKS-i muudatust), ulukipääsude regulatsiooni täiendamist jm. Aasta alguses viisime läbi aasta looma (põder) avaürituse ning mitmed ETSi liikmed osalesid aasta jooksul aktiivselt 2025. aasta looma tutvustamisel. Koostöös huvigruppidega valis terioloogia selts 2026. aasta loomaks Eestis esinevad siilid (Eestis elab kahte liiki siile – harilik siil *Erinaceus europaeus* ja lõunasiil *Erinaceus concolor*) ning töötab siiliaasta korraldamise kallal.

Antropoloogiasektsioon tähistas 23. aprillil LUS-i majas (Tartus, Struve tn 2) antropoloogiasektsiooni 86. sünnipäeva. Prof. Andero Uusberg tutvustas heaoluteaduste tippkeskust ja prof Krisitina Tambets Eesti Juurte tippkeskust. Tutvustati väljapanekut antropoloogia sektsiooni liikmete töödest.

29. oktoobril tähistati prof. Juhan Auli 128. sünniaastapäeva traditsioonilise nn Auli päevaga, kus peetud ettekannete hulgas tutvustas Maie Toomsalu Tartu Ülikoolis õppinud ja töötanud Oswald Schmiedebergi pärandit kaasaegse farmakoloogia rajajana. Aasta jooksul külastati antropoloogiasektsiooni asutaja ja kauaaegse juhataja prof. Juhan Auli ja pikaajalise liikme dr. Helje Kaarma haudu Raadi kalmistul.

Eesti Meteoroloogia Selts korraldas ka 2025. aastal suvise ilmahuviliste ja äikesevaatlejate kokkutuleku, mis tõi kokku 40 osalejat. Kokkutulek toimus 19-20. juulil Püha külas Saaremaal. Kahe päeva sisse mahtusid nii põnevad ettekanded, päikesevarjutuse reisi meenutused kui tutvumine kohalike vaatamisväärsustega. Kokkutuleku raames toimus ka seltsi aastakoosolek.

Juba teistkordselt korraldati aasta ilmasündmuse valimine, et juhtida tähelepanu erilisematele Eestis aset leidnud ilmasündmustele ja tuua ilma ning kliimaga seotud teemasid inimestele lähemale. Hääletuses osales 13 silmapaistvat ilmasündmust 2024. aasta jaanipäevast kuni 2025. aasta jaanipäevani. Kõige rohkem ehk 173 häält sai sündmus nimega „Mõõtmisajaloo kõige soojem septembrikuu ja sügis tervikuna 2024. aastal“. Kokku andis hääletusel oma eelistused 698 inimest, mis on siiani kõrgeim tulemus. Kõikide ilmasündmuse nominentidega saab tutvuda siin: <https://meteoroloogia.ee/aasta-ilmasundmuse-haaletus-2024-25>

Eesti Meteoroloogia selts osales 27.-28. novembrini Tartus toimunud konverentsi „Kliimakompass 2025: Kohanemise kunst teaduse valguses“ korraldamises ning esitas seltsi tegevuse kohta posterettekande. Konverents tähistas 160 aasta möödumist mõtestatud ilmamõõtmiste algusest Eestis ning lõpetas terve aasta kestnud ürituste sarja. Konverentsi ettekandeid ja arutelusid saab järele vaadata siin: <https://kliima.ut.ee/kliimakonverents>. Meteoroloogia seltsi liikmed osalesid ka juubelile pühendatud orienteerumisraja ettevalmistamisel, mis tutvustab meteoroloogia uurimisega seotud kohti Tartus.

Kliimakompassi teise päeva ettekanded joonistas üles kunstnik Piret Räni. Fotel vasakult: Piia Post, Mait Sepp, Piret Räni, Ken Ird, Erki Tammiksaar, Ain Kallis. Foto: Kai Rosin

Seltsil on koduleht, kust muuhulgas leiab soovitusi hobiilmajamade kohta ning Facebooki leht. Loomisel on varasemate kokkutulekute arhiiv. Aasta jooksul on olnud palju erialaseid esinemisi, kus on alati mainitud ka meteoroloogia seltsi.

Eesti Meteoroloogia Seltsi terminitoimikond on alates 2019. aastast osalenud Eesti Keele Instituudi poolt korraldatavatest Eesti terminitöö iga-aastastest konkurssidest ja saanud Meteoroloogia ja klimatoloogia terminibaasi arendamiseks ka toetust. Kokku on seitsme tööaastaga toimkonna poolt läbi vaadatud ja läbi Sõnaveebi laiale avalikkusele kasutatavaks tehtud 2980 ilmateadustes kasutatavat terminit. Need on varustatud eesti, inglise ja vene keelse vastega ning maakeelse definitsiooniga. Lisaks klassikalistele Maailma Meteoroloogiaorganisatsiooni terminitele on viimasel paaril aastal terminibaasi lisandunud kliimamuutuste leevendamist ja kohanemist puudutav sõnavara.

Teoreetilise bioloogia seksioon liikus juubeliaastast edasi ja korraldas viiekümne esimese teoreetilise bioloogia kevadkooli pealkirjaga "Tervikute teooria". See leidis aset 25-27. aprillini Jõgevamaal, Ännkülas asuvas Mokko maahotellis. Kevadkooli organiseerimisel löid uute inimestena kaasa Hans Vellama Tartu ülikoolist ja Richard Tamme Tallinna Tehnikaülikoolist.

Seekord arutati tervikute ja terviklikkuse üle elussüsteemides. Seda kõikidel organiseerituse tasanditel nagu ikka – alates molekulaar-, raku-, arengu- ja neurobioloogiast kuni eri tasandite ökosüsteemide

süsteemibioloogiani. Kevadkoolis mõtiskleti tervikute käitlemise teooriast ja ajaloost, organismi käsitlemise erinevatest tasemetest, terviklikest ja mitteterviklikest ökosüsteemidest ning determinismist. Juttu tegid Silver Rattasepp, Mario Plaas, Toivo Maimets, Ülo Maiväli ja paljud teised. Lisaks sellele sai iga osaleja mahuka Schola Biotheoretica kogumiku, kus leidub nii algupäraseid tekste tervikutest, aga ka näiteks tõlkeid Walter Elsasserilt ja Stephen Jay Gouldilt.

Lennart Lennuki grupipilt 51. teoreetilise bioloogia kevadkooli osalistest.

Metsandussektsooni liikmed osalesid aasta jooksul traditsioonilistel metsateemalistel sündmustel. 21. veebruaril kuulati kaasprofessor Kalev Jõgiste ettekannet teemal "Põder metsaökosüsteemis: erinevate huvigruppide, kaasa arvatud teadlaste, vaated teemale". 29. augustil kohtuti rubriigis "Metsameeste jälgedes" RMK Kiidjärve külastuskeskuses teeneka metsamehe Urmas Rohuga, kes andis ülevaate oma tegasusast metsamehe eluteest ja näitas Ihamaru kauneid kodumetsi.

1. detsembril osaleti Eesti Maaülikooli audoktori ja külalisprofessori John A. Stanturfi avalikul loengul pealkirjaga „Forest Restoration Should be Based on Science, Not Ideology“. 12. detsembril toimunud metsanduse aastakonverentsil "Metsateaduselt praktikale 2025" esinesid ettekannetega metsandussektsooni liikmed Hardi Tullus ja Rein Drenkhan.

Paleontoloogiaühing käis 21. veebruaril sektsooni 1. sünnipäeva puhul külas TÜ Loodusmuuseumi geoloogia kogudes. Meid võttis vastu geokogude lahke peavarahoidja Mare Isakar, kes tutvustas meile

Kalana karjäärast leitud imefossiile ja palju muud põnevat. Meie seltskonnas oli ka TÜ kaasprofessor Oive Tinn, kes on ise Kalana fossiile uurinud ja kes jagas nende kohta lahkelt põhjalikke selgitusi.

Karin Truuver vaatleb Kalana karjäärast leitud vetikafossiili. Foto: Hannes Rohtsalu

Järvekomisjon tähistas 24. oktoobril oma 120. aastapäeva piduliku koosviibimisega EMÜ limnoloogiakeskuses. Järvekomisjon on looduseuurijate seltsi vanim allüksus, mis loodi 5. mail 1905. aastal tingituna vajadusest süsteemsema siseveekogude uurimise järele. Koosviibimisel tutvustas LUSi auliige Tarmo Timm järvekomisjoni rikkalikku ajalugu.

Järvekomisjoni liikmed teostasid 2025. aastal mitmeid järvede seisundi hindamisega seotud riiklike töid. 4.-5. aprillil toimunud 10 karstijärve suurselgrootute seisundi hindamise raames leiti Eestile uus liik *Branchipus schaefferi* (väike vähk).

2025. aastal anti LUSis välja järgmised trükised:

- Degtjarenko, P. (toim.) 2025. *Folia Cryptogamica Estonica* 62. Tartu Ülikool ja ELUS, Tartu. <https://ojs.utlib.ee/index.php/FCE/issue/view/1996>
- Ingerpuu, N., Vellak, K. (toim.) 2025. Samblasõber nr 28. ELUS Botaanikaühing. Tartu. <https://sisu.ut.ee/wp-content/uploads/sites/207/Samblasober-28.pdf>
- Kull, K.; Tamme, R.; Vellama, H.; Laanisto, L. (toim.) 2025. *Schola Biotheoretica* LI. Tervikute teooria. Eesti Looduseuurijate Selts, Tartu. (<https://kevadkool.elus.ee/schola-biotheoretica/2025/>)

Üldinfo

Asukoht: Struve tn 2, 51003 Tartu, www.elus.ee

Presiidium (juhatas): Urmas Kõljalg (president), Toomas Kukk (asepresident), Lennart Lennuk (asepresident), Hannes Rohtsalu, Tiina Elvisto, Lauri Laanisto, Madli Linder, Sigrid Ots.

Kontakt ja info liitumise kohta: Hannes Rohtsalu (teadussekretär), secretarius@elus.ee